

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

60-2

100 Státní archeologický ústav 100 let moderní archeologie v českých zemích

BRNO 2019

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 60
Volume 60

Číslo 2
Issue 2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Lumír Poláček

Redakční rada
Editorial board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttikay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Rudolf Procházka, Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Hedvika Břínková, Zdenka Kosarová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová,
Zuzana Loskotová, Ladislav Nejman, Zdeňka Pavková, Rudolf Procházka,
Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela, Šimon Ungerman

Technická redakce, sazba
Executive Editors, Typography

Azu design, s. r. o.

Software
Software

Adobe InDesign CC

Fotografie na obálce
Cover Photography

Litovel, Masarykova ulice. Keramická plastika koníčka (obr. 67, str. 282).
Litovel, Masarykova Street. Ceramic sculpture of a horse (Fig. 67, Pg. 282).

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Čechyňská 363/19
602 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@arub.cz
Internet: <http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html>

Tisk
Print

Azu design, s. r. o.
Bayerova 805/40
602 00 Brno

ISSN 1211-7250 (Print)
ISSN 2571-0605 (Online)
MK ČR E 18648
Vychází dvakrát ročně
Vydáno v Brně roku 2019
Náklad 400 ks

Časopis je uveden na Seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.
Časopis je uveden v citační databázi SCOPUS a na seznamu vědeckých časopisů ERIH PLUS.
Copyright ©2019 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., and the authors.

Literatura

Kuča, K. 2000: *Brno. Vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. Praha: Baset.

Resumé

Brno (Kat. Maloměřice, Bez. Brno-město). Innenbereich der Gemeinde. Podzimní StraÙe. Neuzeit. Kalkofen. Rettungsgrabung.

BRNO (K. Ú. TRNITÁ, OKR. BRNO-MĚSTO)

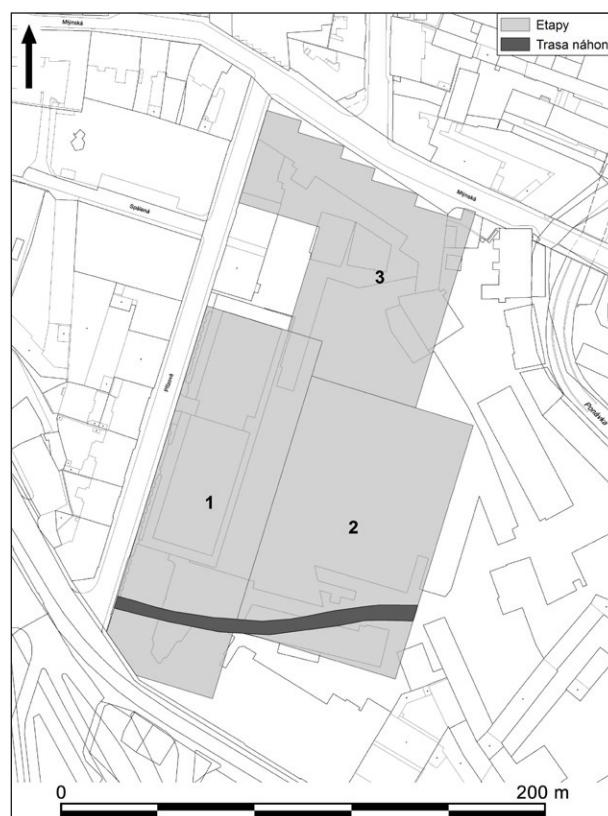
Ulice Dornych/Přízová, areál bývalé textilní továrny Vlněna. Středověk, Novověk. Svratecký náhon, industriální provozy. Záchraný výzkum.

Pokračující výzkum v areálu bývalé továrny Vlněna, který prováděl Ústav archeologické památkové péče Brno v. v. i. a Archaia Brno o. p. s., probíhal od ledna 2018 v jižní části prostoru 2. etapy pod budovami A, B (obr. 28). Plocha výzkumu se nacházela v místech náhonu vykopaného v předchozím roce. Provedeny byly sondy jižně od Svrateckého náhonu, z důvodu hledání jeho starší trasy v korytu ramene řeky Svatky. Doloženo bylo zpevnování jižního břehu od 16. století pomocí dřevěných kůlů a kolíků. Kvůli postupu zemních prací na nižší niveletu byly provedeny generální řezy napříč korytem ramene Svrateckého náhonu (obr. 29), přičemž na všech bylo dokumentováno migrující rameno řeky Svatky. Nejstaršími aktivitami doloženými v jihozápadním rohu plochy etapy 3 je zpevnování obou břehů náhonu pomocí kůlů. Tyto aktivity je možné pomocí keramických fragmentů, dendrochronologických dat i výrobků z kůže (bota) datovat do 14. století. (obr. 30). Určitou zajímavost představují výsledky radiouhlíkového datování vzorků odebraných z dřevěných kmenů v korytu ze starších vrstev, ukazující na konec 9. a 10. století.

Od měsíce dubna započaly práce na 3. etapě výzkumu pod budoucími budovami C, D, E. Zkoumaná plocha o rozloze více než 4000 m² se nachází při ulici Mlýnská. Po započítání skrývky bylo odkryto množství základových zdí industriálních staveb, čemuž byl také přizpůsoben celý charakter skrývky.

Nejmladší zachycenou budovou byl sklad hotového zboží při ulici Přízová 1 nacházející se severně od Bochnerova paláce, a také budova nové přádelny postavená podél ulice Mlýnská (č. p. 16–22) v roce 1904, která v roce 1927 vyhořela. Po požáru byla změněna její konstrukce. Z původní cihelné zděné stavby se smíšeným základovým zdivem se stala železobetonová skeletová konstrukce, ze které se dochovaly

základové betonové patky. Jihovýchodně se pak nacházely základy správní budovy (?) postavené patrně na konci 19. století (vše obr. 31). Budově přádelny předcházela textilní manufaktura J. Ch. Biegmanna (Mlýnská č. p. 18–22) založená na samotném konci 18. století, která prošla více než stoletým vývojem (podrobněji Ryšková, Mertová 2014). Ten započal patrně kolem roku 1790, kdy J. Ch. Biegmann odkoupil vybavení bývalé Köffillerovy manufaktury a dostal zemské tovární oprávnění k výrobě jemných suken. Jednalo se o parcelu Mlýnská č. p. 20, kde vznikl první areál s centrálním dvorem. Následně byl areál rozšiřován na několik na sebe navazujících zřejmě dvoupodlažních budov, jež byly soustředěny kolem nepravidelného dvora (obr. 32), který dělilo jedno z křídel. V roce 1839 areál odkoupil J. Bochner, který jej rozšiřoval až do podoby zachyceném na Doležalově situačním plánu města Brna z roku 1858. Archeologickým výzkumem byly zachyceny pozůstatky základových kamenných zdí a také útržkovitě zbytky cihelných podlah v interiéru ve dvou vrstvách, z nichž starší byla provedena z cihelných dlaždic – jedná se patrně o původní podlahu manufaktury. Podlahy byly zachyceny pouze ve

Obr. 28. Brno, ulice Dornych/Přízová, areál továrny Vlněna. Přehled etap záchraného archeologického výzkumu.

Abb. 28. Brno, Dornych/Přízová Straßen, Standort der Fabrik Vlněna. Übersicht der Etappen der archäologischen Rettungsgrabung

Obr. 29. Brno, ulice Dornych/Přízová, areál továrny Vlněna. Řez korytem ramene řeky Svatky, severní břeh.

Abb. 29. Brno, Dornych/Přízová Straßen, Standort der Fabrik Vlněna. Schnitt durch das Flussbett am Nordufer von Svatka (Schwarzawa).

Obr. 30. Brno, ulice Dornych/Přízová, areál továrny Vlněna. Vrcholně středověká úprava severního břehu svrateckého náhonu.

Abb. 30. Brno, Dornych/Přízová Straßen, Standort der Fabrik Vlněna. Hochmittelalterliche Herrichtung des Nordufers des Svatka Mühlgrabens.

Obr. 31. Brno, ulice Dornych/Přízová, areál továrny Vlněna. Budova tzv. nové přádelny a sklad hotového zboží

Abb. 31. Brno, Dornych/Přízová Straßen, Standort der Fabrik Vlněna. Gebäude der Neuen Spinnerei und Lager der Fertigware.

Obr. 32. Brno, ulice Dornych/Přízová, areál továrny Vlněna. Stav areálu při ulici Mlýnská kolem roku 1858.

Abb. 32. Brno, Dornych/Přízová Straßen, Standort der Fabrik Vlněna. Das Areal in der Mlýnská-Straße um 1858.

Obr. 33. Brno, ulice Dornych/Přízová, areál továrny Vlněna. Východní křídlo manufaktury s dochovanými podlahami.

Abb. 33. Brno, Dornych/Přízová Straßen, Standort der Fabrik Vlněna. Ostflügel der Manufaktur mit erhaltenen Fußböden.

východním křídle manufaktury (obr. 33), na dvou místech pak byly budovy při ulici Mlýnská podsklepeny. V exteriéru byla na dvoře manufaktury zachycena původní kamenná dlažba a několik vápenných jam, souvisejících s výstavbou nebo opravami manufaktury. V 60. letech 19. století bylo západní křídlo areálu ubouráno a postaven tzv. Bochnerův palác, který se jako jediný zachoval z celého areálu Vlněny dodnes. Severně od paláce se patrně nacházela stavební dílna městského stavitele J. Arnolda, který se v Brně usadil po roce 1851. Dokládají to četné kamenické články, vápenné jámy i cihly s kolkem cihelny, která mu pravděpodobně patřila.

Na veduté od H. B. Bayera – H. J. Zeisera je při obléhání Brna (1645) vidět dva pobožené domy při ulici Mlýnská. Z těchto domů, stojících zde i před třicetiletou válkou, se podařilo odkrýt základová kamenná zdíva. K těmto stavbám se také váže zázemí parcel včetně odkrývaných jámek ze 17. století. V severozápadním rohu areálu byly nalezeny skládky kravských kostí (obr. 34), převážně rohů a částí lebek vyskládaných

Obr. 34. Brno, ulice Dornych/Přízová, areál továrny Vlněna. Preparace skládky kravských rohů v severozápadní části plochy.

Abb. 34. Brno, Dornych/Přízová Straßen, Standort der Fabrik Vlněna. Präparieren der Deponie der Kuhhörner im Nordwestteil der Grabungsfläche.

do pravidelných pravoúhlých objektů, datované mincí do 2. čtvrtiny 17. století. Patrně se jednalo o skládky z řeznického provozu, případně mohly sloužit ke koželužské činnosti.

Co se týká středověké zástavby, byly zachyceny pozůstatky zázemí parcel v podobě jámek a dalších drobných objektů, a to především z 15. století. Bohužel středověká uliční čára ulice Mlýnská je dnes v zeleném pásu kolem vozovky a výzkumem bylo dotčeno pouze zázemí parcel. Jímky měly velmi různorodý ráz, od jednoduchých kopaných po dřevěné sudy zapuštěné do výkopu, některé byly roubené z dřevěných trámů. Jedna z jámek obsahovala i hromadný nález 40 ks drobných mincí převážně z 2. třetiny 15. století. Jednalo se především o feniky salzburského arcibiskupství či feniky dolnorakouské (obr. 35). Mince byly patrně původně v látkovém váčku, čemuž nasvědčuje otisk na jedné z mincí. Dále se podařilo v severozápadním rohu plochy zachytit část snad ohradního příkopu z 15. století, vedoucího přibližně souběžně s ulicí Mlýnskou, které pravděpodobně

předcházel. Bohužel samotný vývoj domů při ulici Mlýnská včetně jejich zániku zůstal skryt našemu poznání a je k dispozici dalším generacím archeologů.

Podobně jako na dříve zkoumaných plochách, i zde byl odkryt systém žlábků vedoucích severojižním směrem, které je možné datovat na přelom 13. a 14. století. Jejich délka tak již přesáhla 140 m a opět byly doprovázeny několika do podloží zahloubenými pecemi z počátku 14. století (obr. 36).

V následujícím roce bude dokončena etapa 3 záchranného archeologického výzkumu v jihovýchodním rohu plochy, kde by měly být zachyceny části industriálních provozů strojírný T. Bracegirdle (vznik

Obr. 35. Brno, ulice Dornych/Přízová, areál továrny Vlněna. Nález 40 ks mincí z 2. třetiny 15. století z jímky.

Abb. 35. Brno, Dornych/Přízová Straßen, Standort der Fabrik Vlněna Fund von 40 Münzen aus dem 2. Drittel des 15. Jahrhunderts aus einer Senkgrube.

Obr. 36. Brno, ulice Dornych/Přízová, areál továrny Vlněna. Pohled na žlábků z přelomu 13. a 14. století.

Abb. 36. Brno, Dornych/Přízová Straßen, Standort der Fabrik Vlněna. Blick auf Gräbchen aus der Wende vom 13. zum 14. Jahrhundert.

v 1. polovině 19. století), či spíše firmy M. E. Schwarze, která je v roce 1872 převzala. Případně by měly také v průběhu roku 2019 započít práce na další budově (etapě) při ulici Dornych.

Celkově se ze záchranného archeologického výzkumu v areálu bývalé Vlněny stal dosud nejrozsáhlejší archeologický výzkum na území města Brna a jsme velmi rádi, že se podařilo zachytit a zdokumentovat rovněž industriální památky, které stály u zrodu Brna jako textilní velmoci.

Ivan Čižmář, Hynek Zbranek,
 Jiří Zubalík

Literatura

Ryšková, M., Mertová, P. 2014: *Kulturní dědictví Brněnského vlnářského průmyslu*. Ostrava: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě.

Resumé

Brno-Trnitá (Bez. Brno-venkov). Standort der ehemaligen Textilfabrik Vlněna. Kulturschicht, Mühlgraben, Bauungsreste der mittelalterlichen und neuzeitlichen Vorstädte. Mittelalter, Neuzeit. Rettungsgrabung.

BRNO (K. Ú. ÚTĚCHOV U BRNA, OKR. BRNO-MĚSTO)

Ulice Boří. Parc. č. 112/5. Středověk – novověk. Milř. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum prováděný při rekonstrukci plynovodu Reko VTL Brno – Adamov – Blansko II v roce 2018 doložil existenci dvou dřevouhelných milříšů na pravém břehu Útěchovského potoka (WGS-84: 49.2861781N, 16.6370942E; 49.2861642N, 16.6378236E) při dolním konci ulice Boří, jižně a jihozápadně domu č. p. 17b. Jednalo se o plošiny, kterými prošla rýha podélně, přičemž odkryla 15–20 cm mocnou vrstvu uhelného prachu. Délky milříšů se pohybovaly mezi 6–10 m. Absence nálezů neumožnila jejich přesnější dataci. Rámcově je lze zařadit do období středověku nebo novověku.

Petr Kos

Resumé

Brno (Kat. Útěchov u Brna, Bez. Brno-město). Straße Boří. Mittelalter – Neuzeit. Kohlenmeiler. Rettungsgrabung.